

سیر تطور وزارتخانه‌ها از صد سال گذشته تا بحال

مقدمه: مقاله‌ای که از نظر گرامیتان می‌گذرد بر اساس تحقیقی که توسط مرکز مطالعات و پژوهشهای سازمانی در سازمان

امور اداری و استخدامی کشور انجام پذیرفته جهت ملاحظه خوانندگان گرامی تنظیم گردیده، امید است مورد توجه و استفاده قرار

گیرد.

داشته، در پایان دهه ۱۲۷۰ هجری شمسی به هفت وزارتخانه «وزارت پست»، «وزارت تلگراف»، «وزارت وظایف»، «وزارت امور خارجه»، «وزارت داخله»، «وزارت مسالیه» و «وزارت جنگ» رسید، نمودار شماره (۲).

در سال ۱۲۸۵ وزارت وظایف به دو «وزارت فواید عامه و تجارت و فلاحه» و «وزارت معارف، اوقاف و صنایع مستظرفه» تقسیم و تعداد وزارتخانه‌ها به هشت رسید. در سال ۱۲۹۸ «وزارت پست» و «وزارت تلگراف» در هم ادغام و «وزارت پست و تلگراف» تأسیس شد و لذا تعداد وزارتخانه‌ها مجدداً به هفت رسید. در سال ۱۲۹۹ اداره کل صحیه نیز تأسیس گردید. (نام این اداره کل در سال ۱۳۰۵ به اداره بهداشتی تغییر کرد.) در ضمن در سال ۱۳۰۱ قانون استخدام کشوری تدوین گردید.

در تحلیل، تفسیر و توسعه تشکلهای اداری دولتی اعم از وزارتخانه و سازمان (مؤسسات و شرکتهای وابسته به وزارتخانه‌ها و مؤسسات) نکته‌ای که حایز اهمیت می‌باشد این است که توسعه این تشکلهای با افزایش نقش دولت در چرخه فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و همچنین تحول و تغییر در تعهدات دولت در قبال جامعه پیوند دارد.

در جدول و نمودار شماره (۱) تعداد وزارتخانه‌ها از سال ۱۲۷۰ تا سال ۱۳۷۱ نشان داده شده. همانطور که مشاهده می‌شود هرگونه افزایش قابل ملاحظه در تعداد وزارتخانه‌ها با گونه‌ای از تحولات اقتصادی و اجتماعی همراه بوده است.

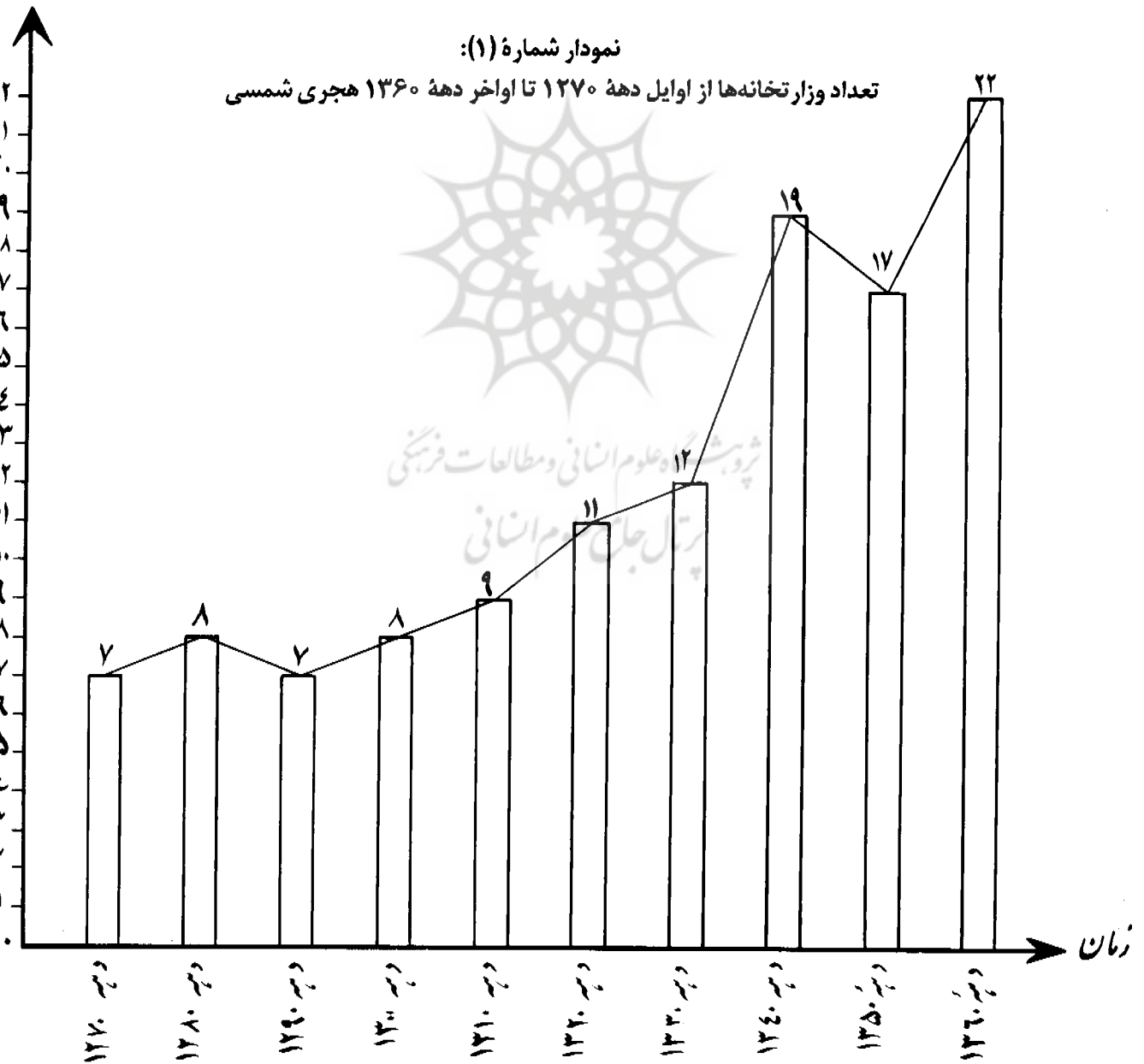
در سال ۱۲۵۷ هجری شمسی تعداد ۵ وزارتخانه «وزارت امور خارجه»، «وزارت امور داخلیه»، «وزارت جنگ»، «وزارت مسالیه» و «وزارت وظایف» وجود

اطلاعات آماری شماره (۱)

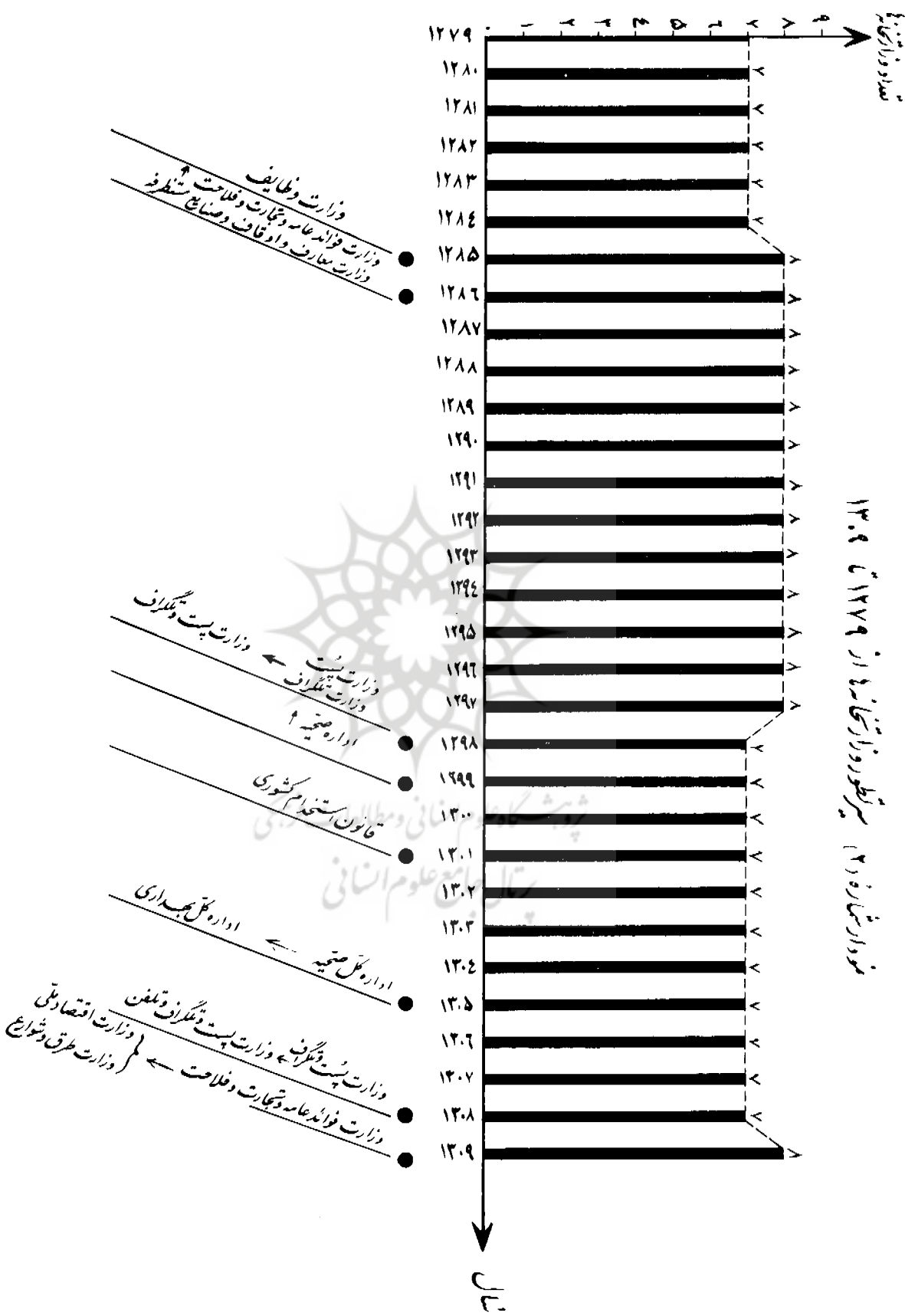
توزیع وزارتخانه‌ها در دهه‌های مختلف سیر تطور وزارتخانه

ردیف	سال	تعداد وزارتخانه	ردیف	سال	تعداد وزارتخانه
۱	۱۲۷۰-۱۲۸۰	۷	۶	۱۳۲۰-۱۳۳۰	۱۱
۲	۱۲۸۰-۱۲۹۰	۸	۷	۱۳۳۰-۱۳۴۰	۱۲
۳	۱۲۹۰-۱۳۰۰	۷	۸	۱۳۴۰-۱۳۵۰	۱۹
۴	۱۳۰۰-۱۳۱۰	۸	۹	۱۳۵۰-۱۳۶۰	۱۷
۵	۱۳۱۰-۱۳۲۰	۹	۱۰	۱۳۶۰-۱۳۷۰	۲۲

تعداد وزارتخانه

سیر تطور وزارتخانه از ۱۲۷۹ تا ۱۳۰۹
مورد شماره ۲۰

وزارت وکیلان
وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
وزارت وکیلان

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
اداره صحیفه

قانون استخدام کشوری
اداره کل صحیفه
اداره کل مجاری

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

به «وزارت کشاورزی» تبدیل شد. در سال ۱۳۲۲ اداره کل انتشارات و تبلیغات تأسیس شد و در سال ۱۳۲۳ اداره کل کار و اداره عمران و اصلاحات تشکیل شد. در سال ۱۳۲۵ از ادغام اداره کل انتشارات و تبلیغات، اداره کل کار و اداره کل عمران و اصلاحات، «وزارت کار و تبلیغات» ایجاد شد. در این سال هیأت عالی برنامه ریزی نیز تأسیس گردید.

در سال ۱۳۲۶ «وزارت کار و تبلیغات» به «وزارت کار» و اداره کل انتشارات و تبلیغات، تبدیل گردید و نام «وزارت بازرگانی و پیشه و هنر» به «وزارت اقتصاد ملی» تغییر یافت. در سال ۱۳۲۸ نام هیأت عالی برنامه ریزی به «سازمان برنامه و بودجه» تغییر یافت. در پایان این دهه تعداد وزارتخانه‌ها به یازده رسید.

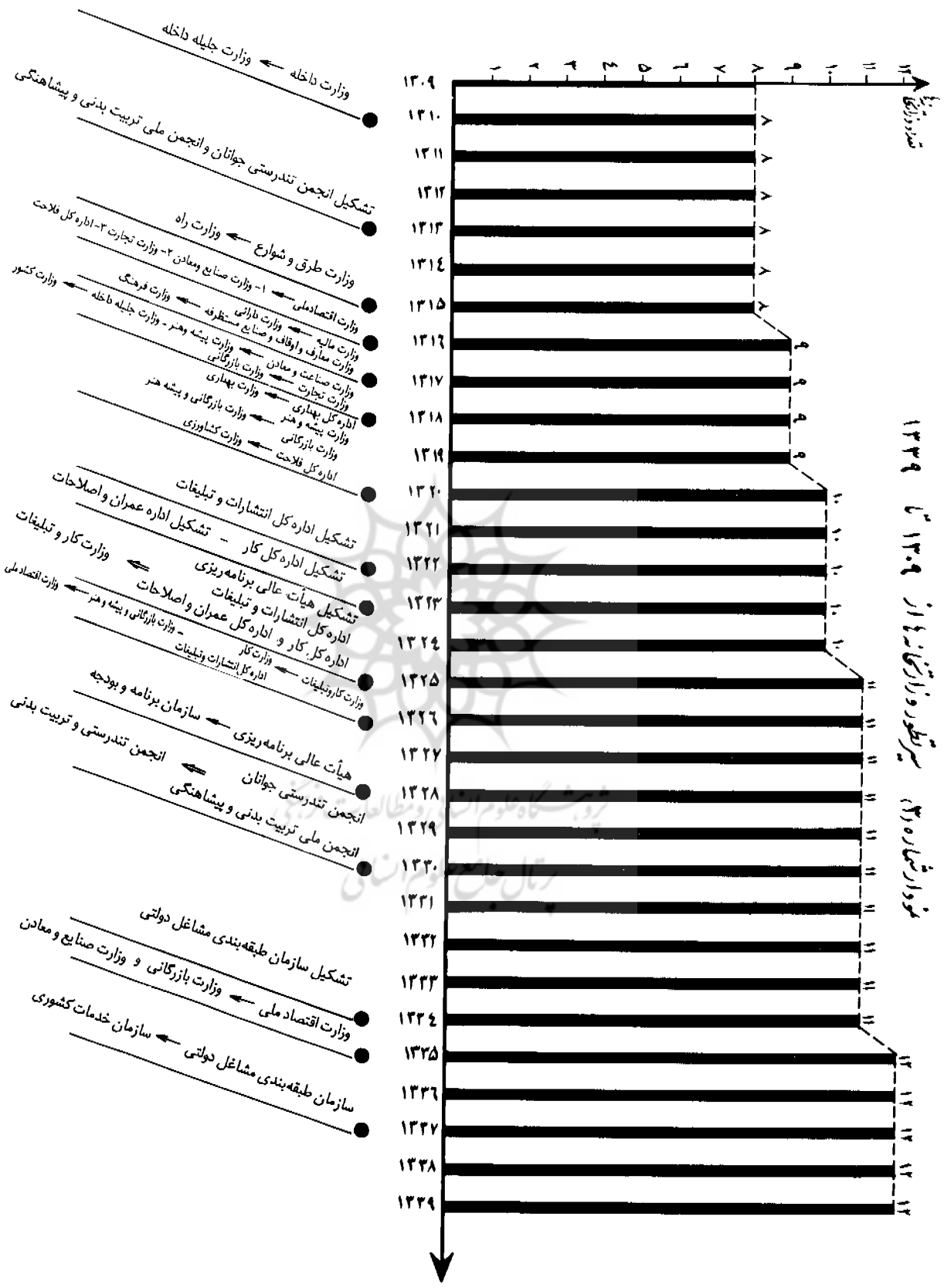
در سال ۱۳۳۰ از ادغام انجمن ملی تربیت بدنی و پیشاهنگی و انجمن تندرستی جوانان، انجمن تندرستی و تربیت بدنی ایجاد شد. در سال ۱۳۳۴ سازمان طبقه بندی مشاغل تشکیل گردید. در سال ۱۳۳۵ «وزارت اقتصاد ملی» به «وزارت صنایع و معادن» و «وزارت بازرگانی» تقسیم شد. در سال ۱۳۳۷ سازمان طبقه بندی مشاغل دولتی به سازمان خدمات کشوری تغییر نام یافت در پایان این دهه تعداد وزارتخانه‌ها به ۱۲ رسید نمودار شماره (۳)

در سال ۱۳۰۸ نام «وزارت پست و تلگراف» به «وزارت پست و تلگراف و تلفن» تغییر یافت. در سال ۱۳۰۹ «وزارت فسواید عامه و تجارت و فلاح» به «وزارت اقتصاد ملی» و «وزارت طرق و شوارع» تقسیم شد و تعداد وزارتخانه‌ها به هشت رسید. در سال ۱۳۱۰ نام «وزارت داخله» به «وزارت جلیله داخله» تغییر یافت. در سال ۱۳۱۳ انجمن تندرستی جوانان و انجمن ملی تربیت بدنی و پیشاهنگی تأسیس شد.

در سال ۱۳۱۵ نام «وزارت طرق و شوارع» به «وزارت راه» تغییر یافت در سال ۱۳۱۶ از تقسیم «وزارت اقتصاد ملی»، «وزارت صناعت و معادن» و «وزارت تجارت» و اداره کل فلاح ایجاد شد و لذا تعداد وزارتخانه‌ها به ۹ رسید. در سال ۱۳۱۸ نام «وزارت مالیه» به «وزارت دارائی» و نام «وزارت معارف، اوقاف و صنایع مستظرفه» به «وزارت فرهنگ» تغییر یافت، همینطور نام «وزارت صناعت و معادن» به «وزارت پیشه و هنر» و نام «وزارت تجارت» به «وزارت بازرگانی» و نام «وزارت جلیله داخله» به «وزارت کشور» تغییر یافت.

در سال ۱۳۲۰ اداره کل بهداری به «وزارت بهداری» تبدیل شد و «وزارت پیشه و هنر» و «وزارت بازرگانی» در هم ادغام و «وزارت بازرگانی و پیشه و هنر» ایجاد گردید. همچنین اداره کل فلاح

موسسه شماره ۱۳۱ سیر تطور وزارتخانه از ۱۳۰۹ تا ۱۳۳۹

● وزارت داخله ← وزارت جلیله داخله

● تشکیل انجمن تندرستی جوانان و انجمن ملی تربیت بدنی و پیشاهنگی

● وزارت طرق و شوارع ← وزارت راه

● وزارت اقتصاد ملی ← ۱- وزارت صنایع و معادن ۲- وزارت تجارت ۳- اداره کل فلاحت

● وزارت مالیه ← وزارت دارائی ← وزارت مستظرفه

● وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه ← وزارت فرهنگ

● وزارت صناعت و معادن ← وزارت پیشه و هنر - وزارت جلیله داخله

● وزارت تجارت ← وزارت بازرگانی

● اداره کل بهاری ← وزارت بهاری

● وزارت پیشه و هنر ← وزارت بازرگانی و پیشه هنر

● وزارت بازرگانی ← وزارت کشاورزی

● اداره کل فلاحت

● تشکیل اداره کل انتشارات و تبلیغات

● تشکیل اداره کل کار - تشکیل اداره عمران و اصلاحات

● تشکیل هیأت عالی برنامه ریزی

● اداره کل انتشارات و تبلیغات

● اداره کل کار ← وزارت کار

● وزارت کار و تبلیغات ← اداره کل انتشارات و تبلیغات

● هیأت عالی برنامه ریزی ← سازمان برنامه و بودجه

● انجمن تندرستی جوانان

● انجمن ملی تربیت بدنی و پیشاهنگی

● تشکیل سازمان طبقه بندی مشاغل دولتی

● وزارت اقتصاد ملی ← وزارت بازرگانی و وزارت صنایع و معادن

● سازمان طبقه بندی مشاغل دولتی ← سازمان خدمات کشوری

«وزارت منابع طبیعی» و «وزارت کشاورزی» در هم ادغام و «وزارت کشاورزی و منابع طبیعی» ایجاد شد.

در سال ۱۳۵۳ «وزارت رفاه اجتماعی» ایجاد و نام «وزارت آبادانی و مسکن» به «وزارت مسکن و شهرسازی» تغییر کرد. همینطور نام «وزارت آب و برق» به «وزارت نیرو» و نام «وزارت راه» به «وزارت راه و ترابری» تغییر یافت. در این سال از دو «وزارت دارائی» و «وزارت اقتصاد»، «وزارت امور اقتصادی و دارائی» و «وزارت صنایع و معادن» و «وزارت بازرگانی» ایجاد گردید. همچنین سازمان انرژی اتمی ایران تأسیس و سازمان حفاظت محیط زیست از «وزارت کشاورزی و منابع طبیعی» منتزع شد. در سال ۱۳۵۵ «وزارت رفاه اجتماعی» و «وزارت بهداشتی» در هم ادغام و «وزارت بهداشتی و بهزیستی» ایجاد گردید. در سال ۱۳۵۷ «وزارت علوم و آموزش عالی» و «وزارت فرهنگ و هنر» در هم ادغام و «وزارت فرهنگ و آموزش عالی» تأسیس شد.

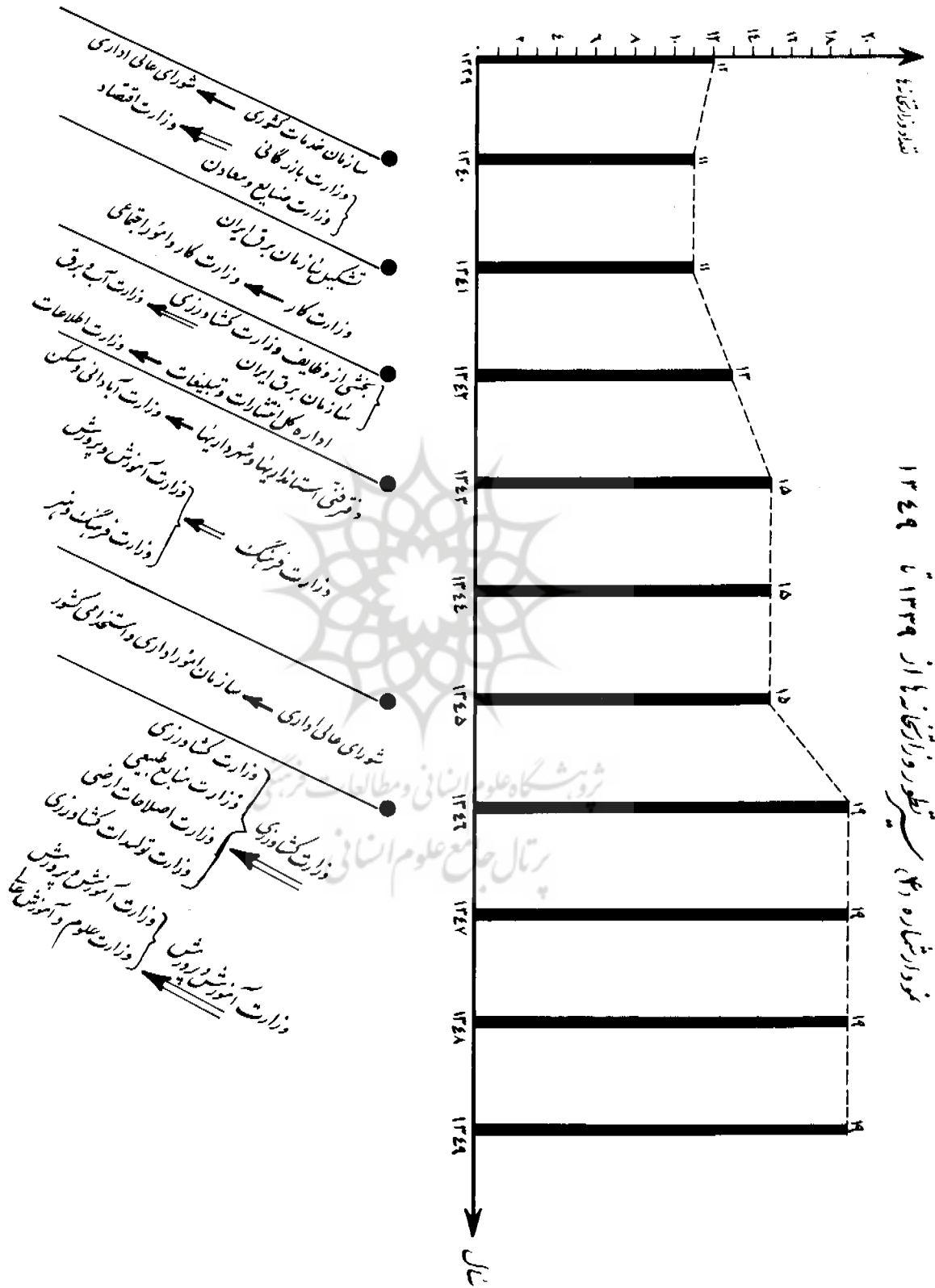
در سال ۱۳۵۸ نام «وزارت اطلاعات» به «وزارت اطلاعات و جهانگردی» و نام «وزارت جنگ» به «وزارت دفاع» تغییر یافت. در این سال «وزارت نفت» نیز تأسیس گردید. در سال ۱۳۵۹ «وزارت بهداشتی و بهزیستی» به «وزارت بهداشتی» و سازمان بهزیستی کشور تقسیم شد. در پایان این دهه تعداد وزارتخانه‌ها، به ۱۷ رسید. نمودار شماره (۵)

در سال ۱۳۴۰ سازمان خدمات کشوری به شورای عالی اداری تغییر نام پیدا کرد و از ادغام «وزارت بازرگانی» و «وزارت صنایع و معادن»، «وزارت اقتصاد» ایجاد شد. در سال ۱۳۴۱ سازمان برق ایران تأسیس شد و نام «وزارت کار» به «وزارت کار و امور اجتماعی» تغییر پیدا کرد. در سال ۱۳۴۲ از ادغام سازمان برق ایران و بخشی از وظایف «وزارت کشاورزی»، «وزارت آب و برق» ایجاد شد. همینطور اداره کل انتشارات و تبلیغات به «وزارت اطلاعات» تغییر نام پیدا کرد. در سال ۱۳۴۳ دفتر فنی استانداردها و شهرداریها به «وزارت آبادانی و مسکن» تبدیل شد. در همین سال «وزارت فرهنگ» به «وزارت آموزش و پرورش» و «وزارت فرهنگ و هنر» تقسیم گردید.

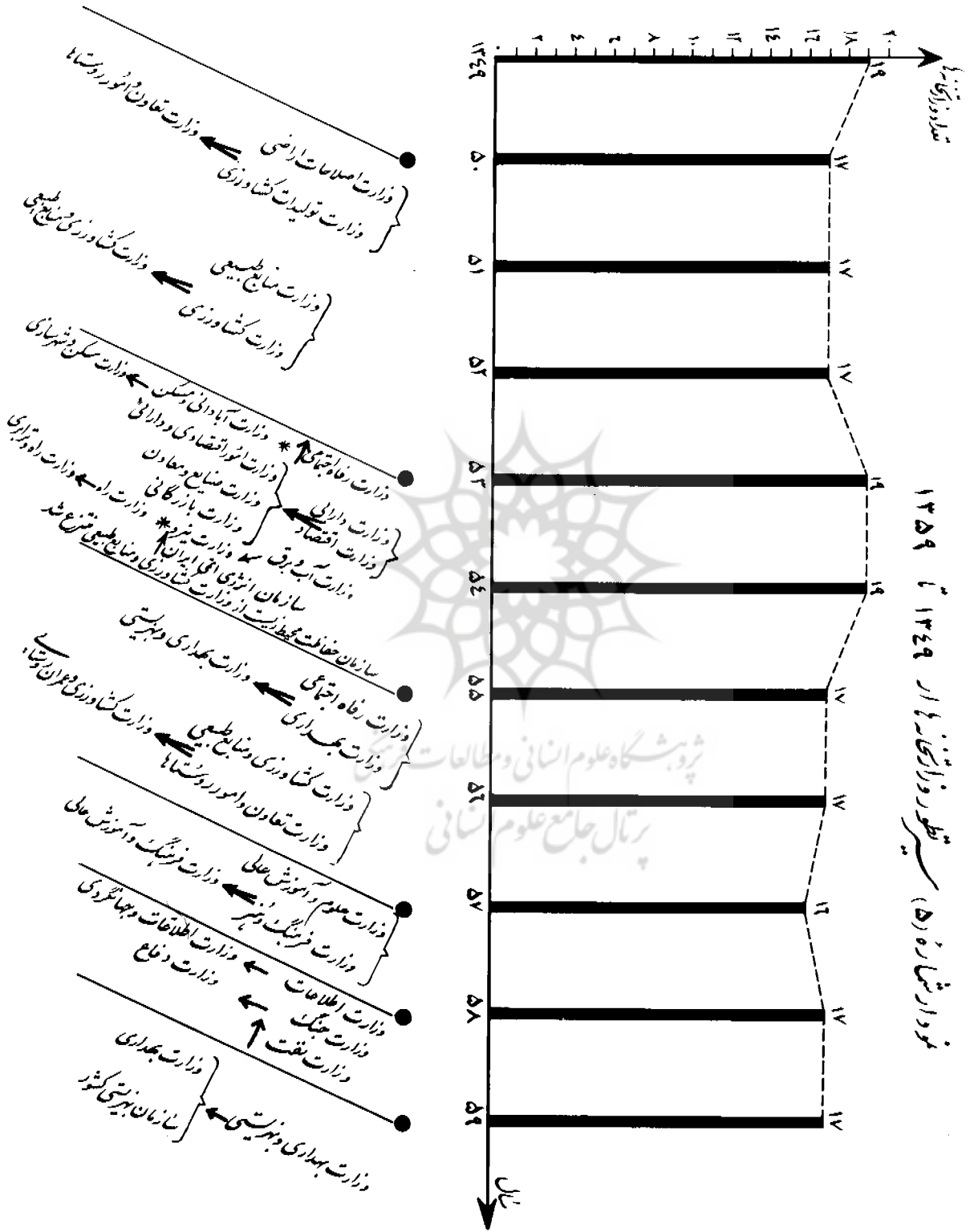
در سال ۱۳۴۵ شورای عالی اداری به سازمان امور اداری و استخدامی کشور تبدیل شد. در سال ۱۳۴۶ «وزارت کشاورزی» به «وزارت کشاورزی»، «وزارت منابع طبیعی»، «وزارت اصلاحات ارضی» و «وزارت تولیدات کشاورزی و مواد معدنی» تقسیم شد در سال ۱۳۴۸ «وزارت آموزش و پرورش» به دو «وزارت آموزش و پرورش» و «وزارت علوم و آموزش عالی» تقسیم شد. در پایان این دهه تعداد وزارتخانه‌ها به ۱۹ رسید. نمودار شماره (۴)

در سال ۱۳۵۰ «وزارت اصلاحات ارضی» و «وزارت تولیدات کشاورزی» در هم ادغام و «وزارت تعاون و امور روستاها» تأسیس شد. همینطور

نمودار شماره (۲۱) سیر تطور وزارتخانه‌ها از ۱۳۳۹ تا ۱۳۴۹

نمودار شماره (۵) سیستم وزارتی از ۱۳۲۹ تا ۱۳۵۹

بخشهای مختلف ملاحظه کنیم ابتداء لازم است دسته‌بندی را انجام دهیم و براساس آن نمودارهای لازم را ترسیم نمائیم نمودارها خود گویای تغییرات هستند.

براساس نوعی تقسیم‌بندی که در سازمان امور اداری و استخدامی مورد استفاده قرار می‌گیرد، وزارتخانه‌ها براساس وظایف و مأموریتها در هفت بخش نسبتاً متجانس به شرح زیر تقسیم می‌شوند:

۱ - بخش عمرانی خدمات زیربنایی متشکل از وزارتخانه‌های: «پست، تلگراف و تلفن»، «نیرو»، «مسکن و شهرسازی» و «راه و ترابری»

۲ - بخش صنعتی متشکل از وزارتخانه‌های: «صنایع»، «صنایع سنگین»، «معادن و فلزات» و «نفت»

۳ - بخش اقتصادی متشکل از وزارتخانه‌های: «امور اقتصادی و دارایی»، «تعاون» و «بازرگانی»

۴ - بخش کشاورزی متشکل از وزارتخانه‌های: «کشاورزی» و «جهاد سازندگی»

۵ - بخش اجتماعی متشکل از وزارتخانه‌های: «بهداشت، درمان و آموزش پزشکی» و «کار و امور اجتماعی»

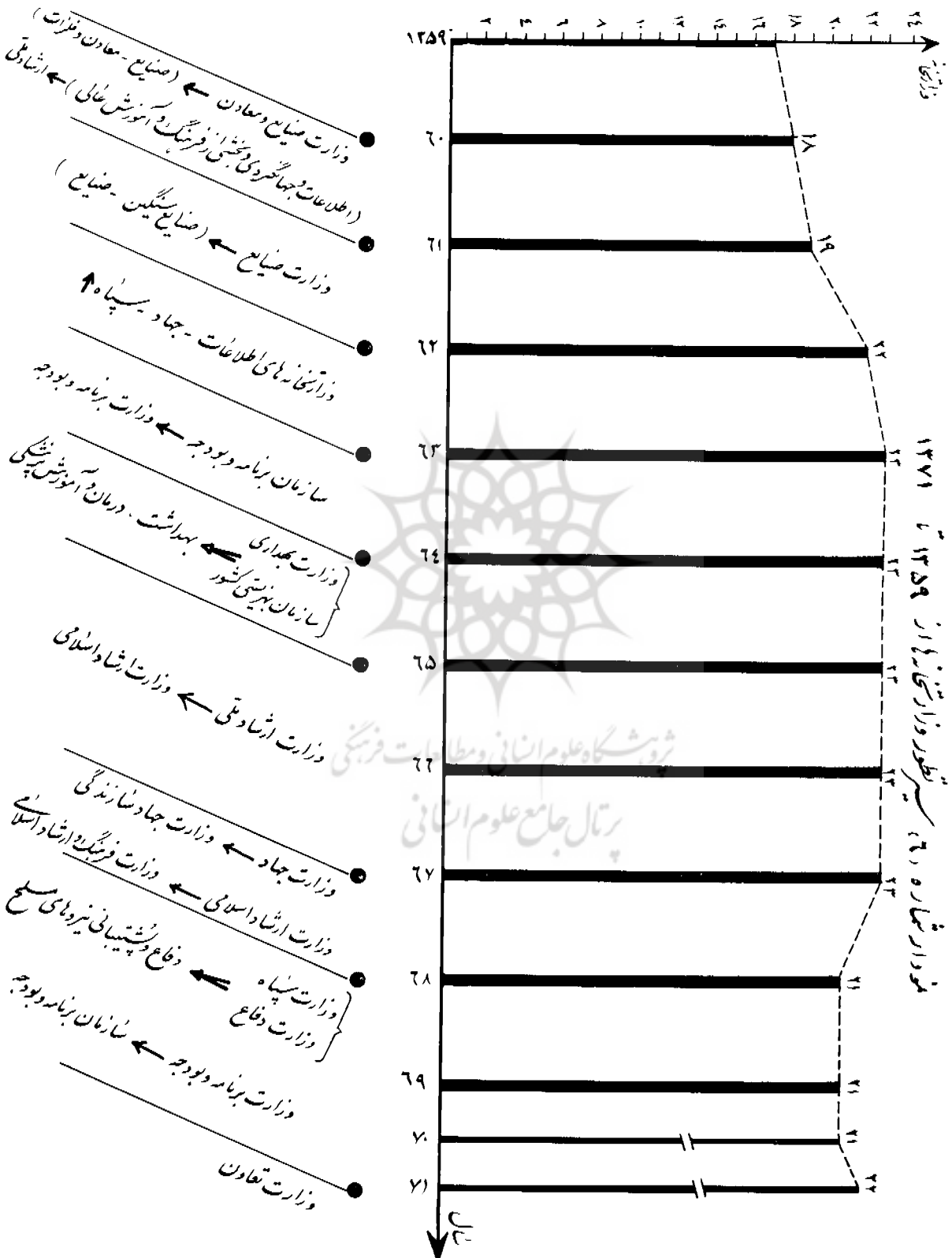
۶ - بخش سیاسی و دفاعی متشکل از وزارتخانه‌های: «کشور»، «اطلاعات»، «امور خارجه» و «دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح»

۷ - بخش آموزشی و فرهنگی متشکل از وزارتخانه‌های: «آموزش و پرورش»، «فرهنگ و آموزش عالی» و «فرهنگ و ارشاد اسلامی»

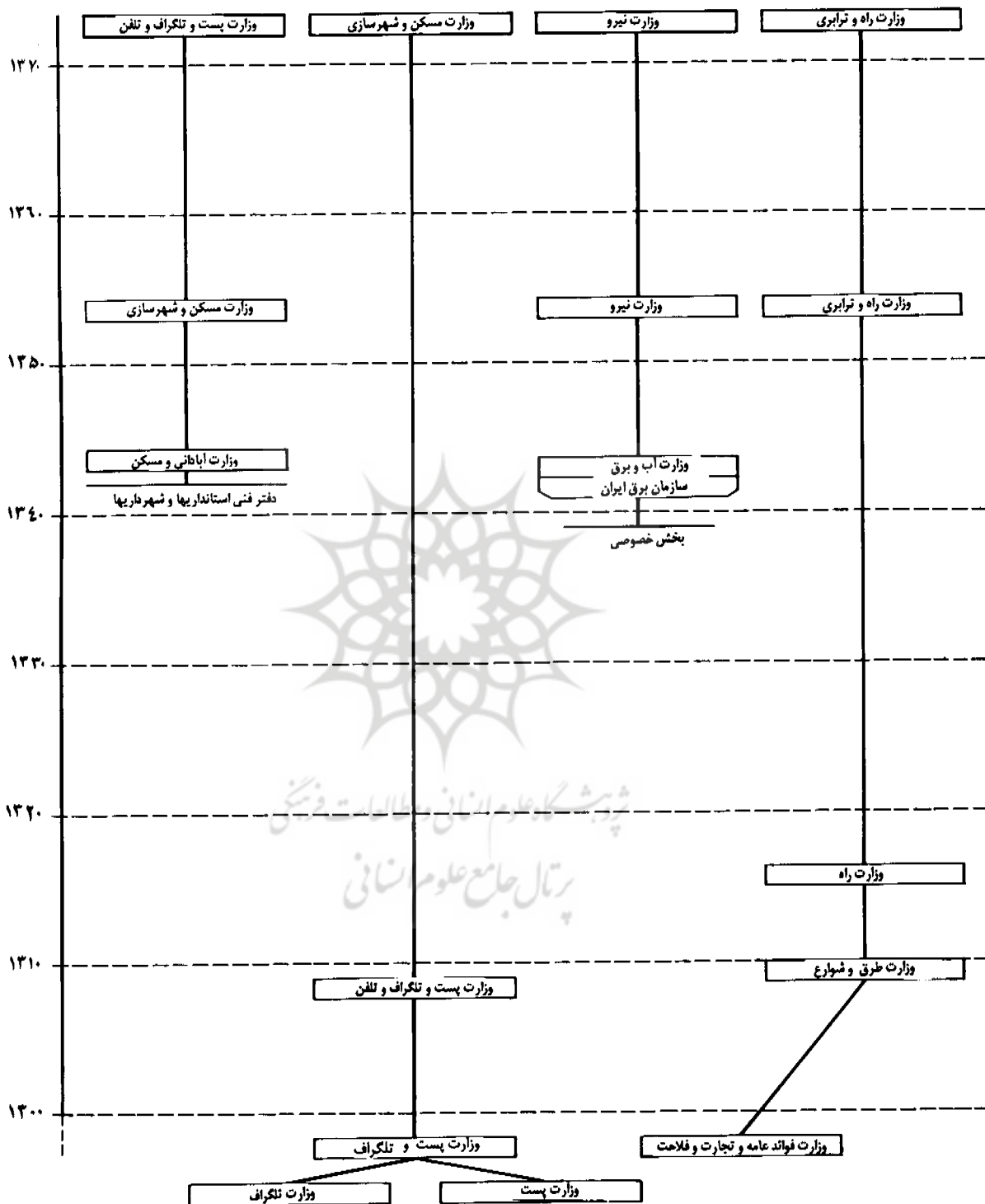
نمودارها را به ترتیب بخشهای مذکور در فوق ملاحظه خواهید کرد.

در سال ۱۳۶۰ «وزارت صنایع و معادن» به «وزارت صنایع» و «وزارت معادن و فلزات» تقسیم شد. همینطور «وزارت اطلاعات و جهانگردی» و بخشی از وظایف «وزارت فرهنگ و آموزش عالی» در هم ادغام و «وزارت ارشاد ملی» ایجاد شد. در سال ۱۳۶۱ «وزارت صنایع» به «وزارت صنایع» و «وزارت صنایع سنگین» تقسیم گردید. در سال ۱۳۶۲ «وزارت اطلاعات»، «وزارت جهاد» و «وزارت سپاه» تأسیس شد. در سال ۱۳۶۳ سازمان برنامه و بودجه به «وزارت برنامه و بودجه» تغییر نام داد و لذا در این سال تعداد وزارتخانه‌ها به ۲۳ رسید. در سال ۱۳۶۴ «وزارت بهداری» و سازمان بهزیستی کشور در هم ادغام و «وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی» ایجاد شد. در سال ۱۳۶۵ نام «وزارت ارشاد ملی» به «وزارت ارشاد اسلامی» تغییر کرد. در سال ۱۳۶۷ «وزارت جهاد» به «وزارت جهاد سازندگی» تغییر نام یافت در همین سال نام «وزارت ارشاد اسلامی» به «وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی» تغییر کرد. در سال ۱۳۶۸ از ادغام «وزارت سپاه» و «وزارت دفاع»، «وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح» تأسیس شد. همینطور «وزارت برنامه و بودجه» به سازمان برنامه و بودجه تغییر نام داد. در پایان این دهه تعداد وزارتخانه‌ها به ۲۱ رسید. در سال ۱۳۷۱ «وزارت تعاون» تأسیس گردید و بدین ترتیب جمهوری اسلامی ایران در حال حاضر دارای ۲۲ وزارتخانه و ۲۳ وزیر است (وزارت دادگستری دارای تشکیلات اداری بنام وزارتخانه نیست). نمودار شماره (۶).

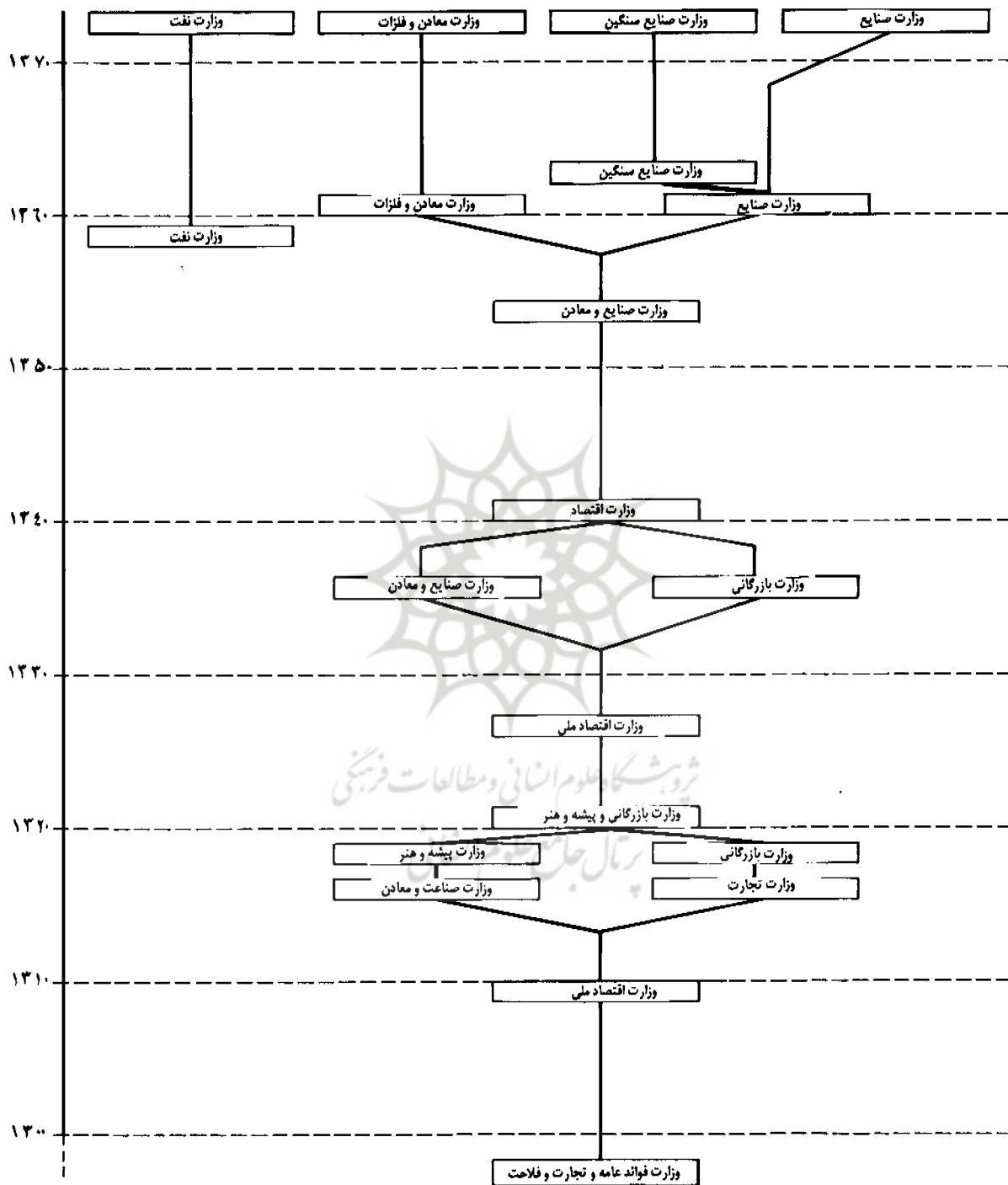
سیر تطور وزارتخانه‌ها را از راه دیگری نیز می‌توان نشان داد. چنانچه بخواهیم این سیر تطور را در قالب

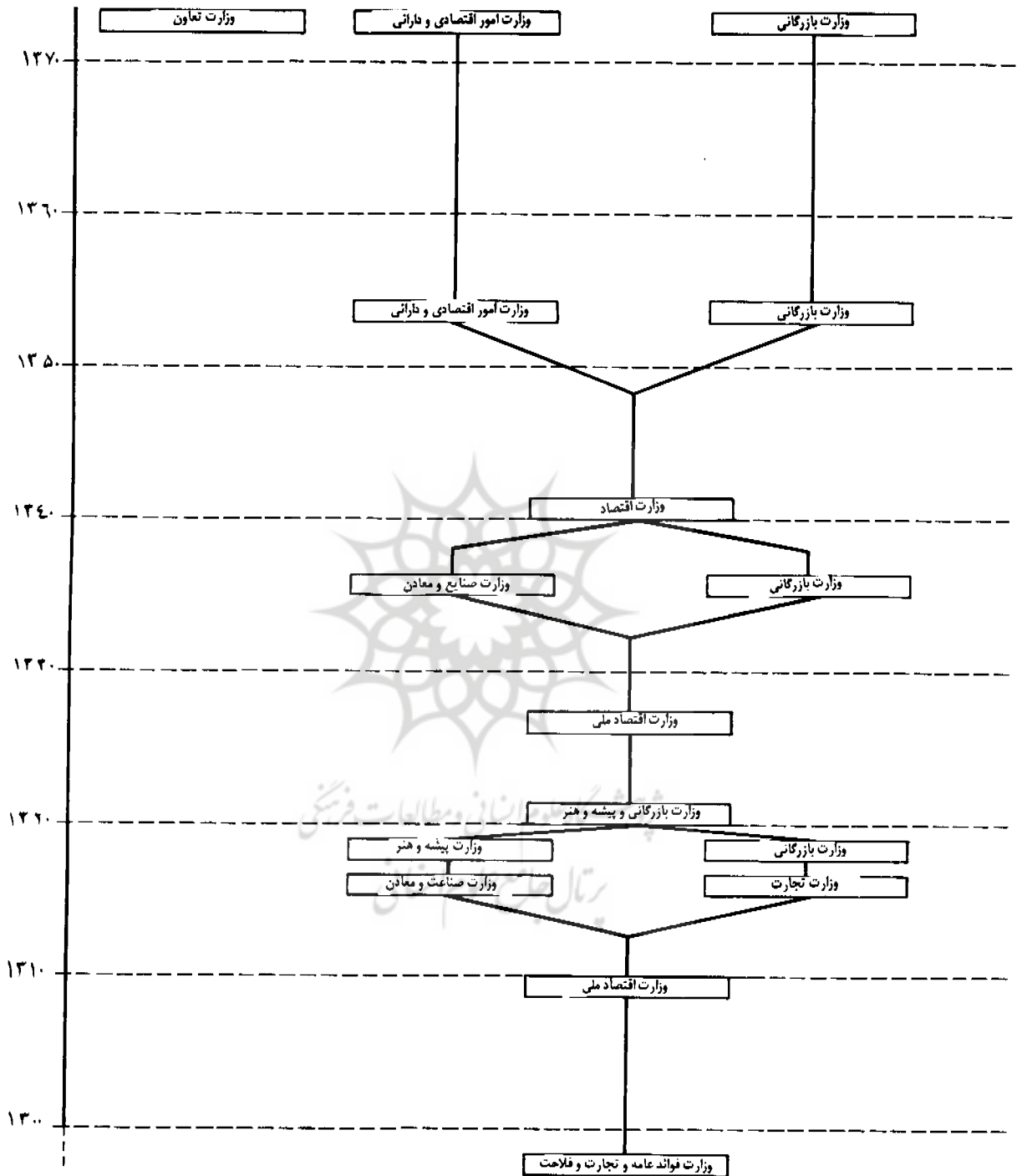
نمودار شماره (۷) سیر تطور بخش عمرانی، خدماتی

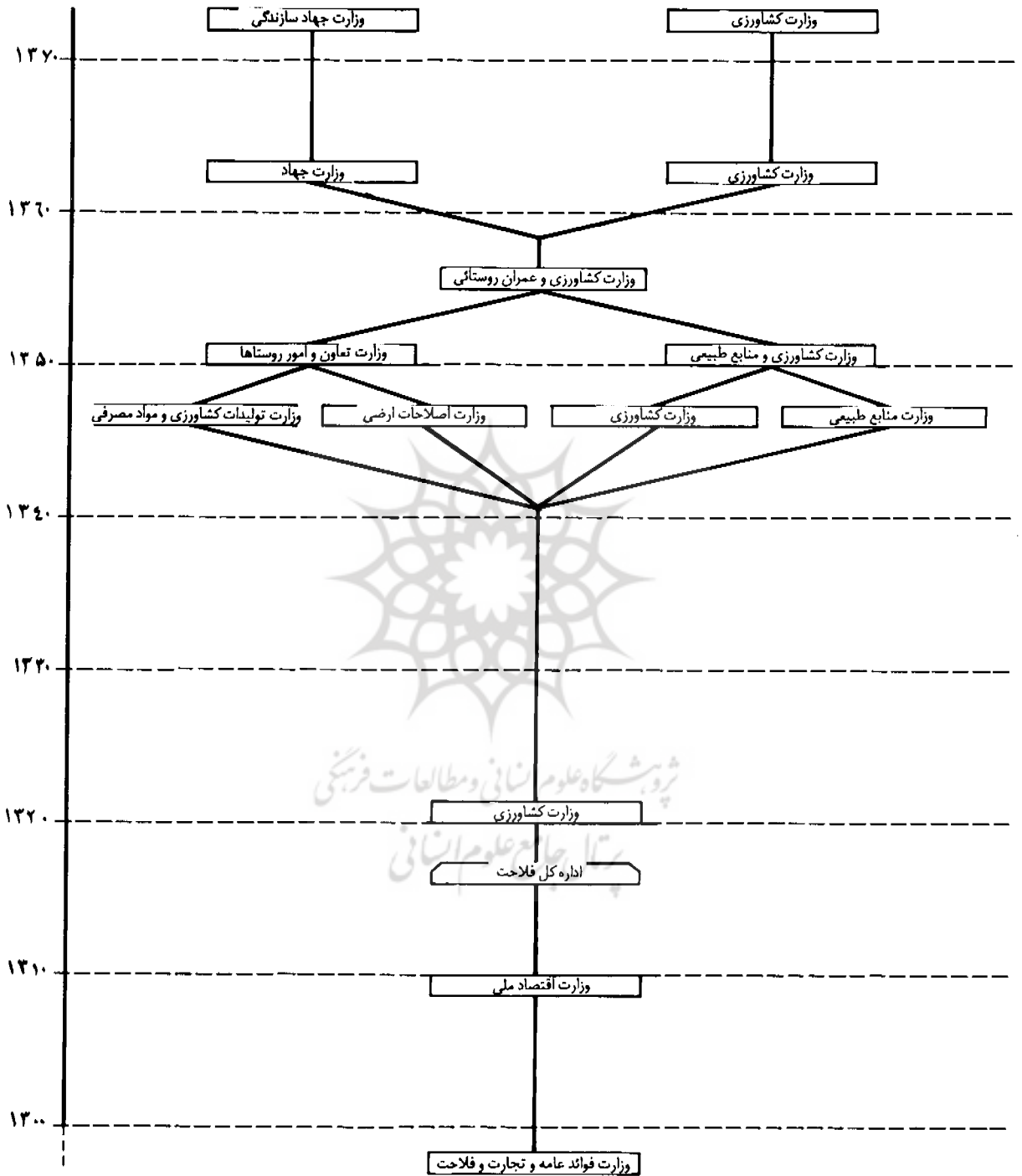
نمودار شماره (۸) سیر تحول بخش صنعتی

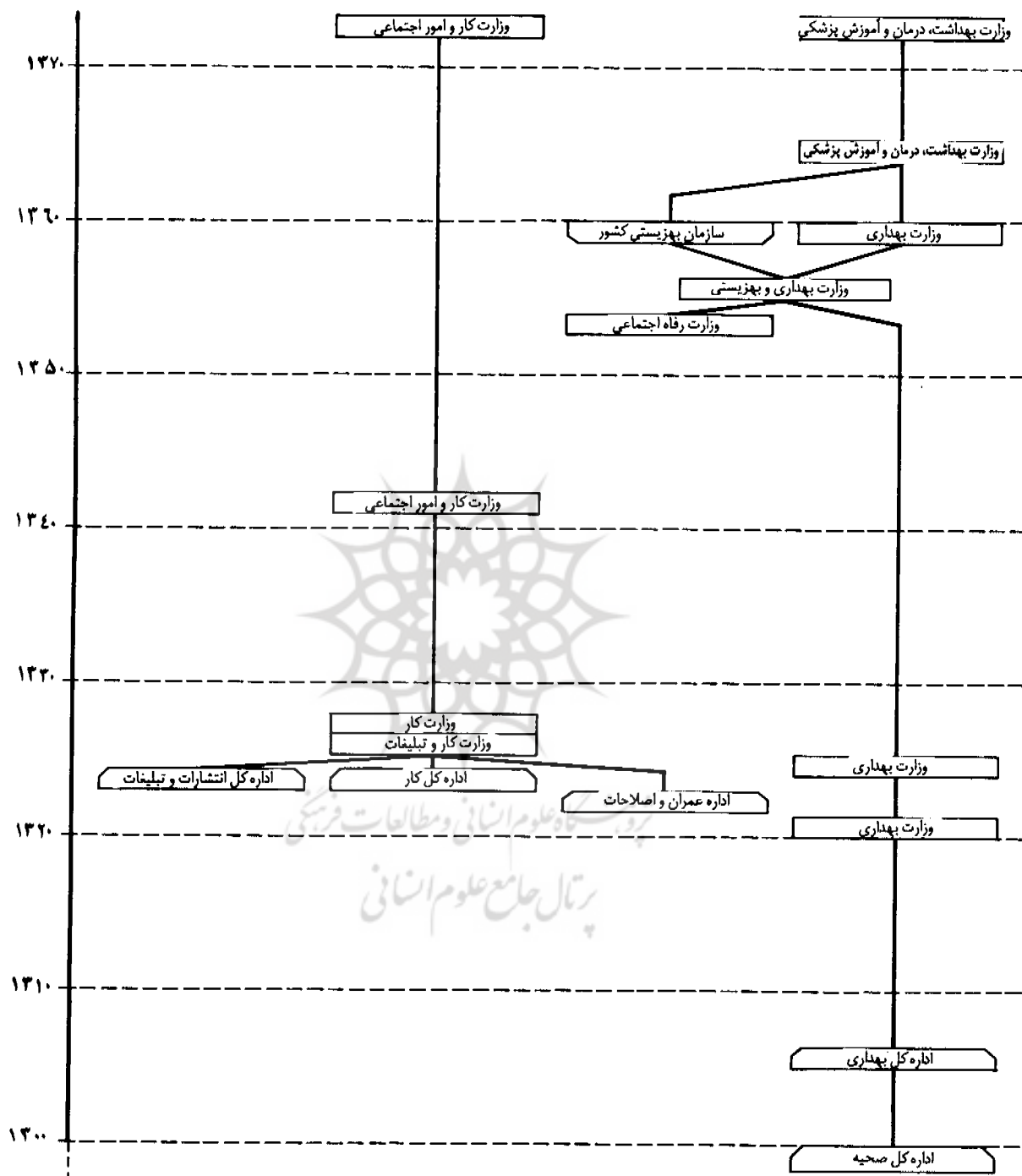
نمودار شماره (۹)، سیر تطور بخش اقتصادی

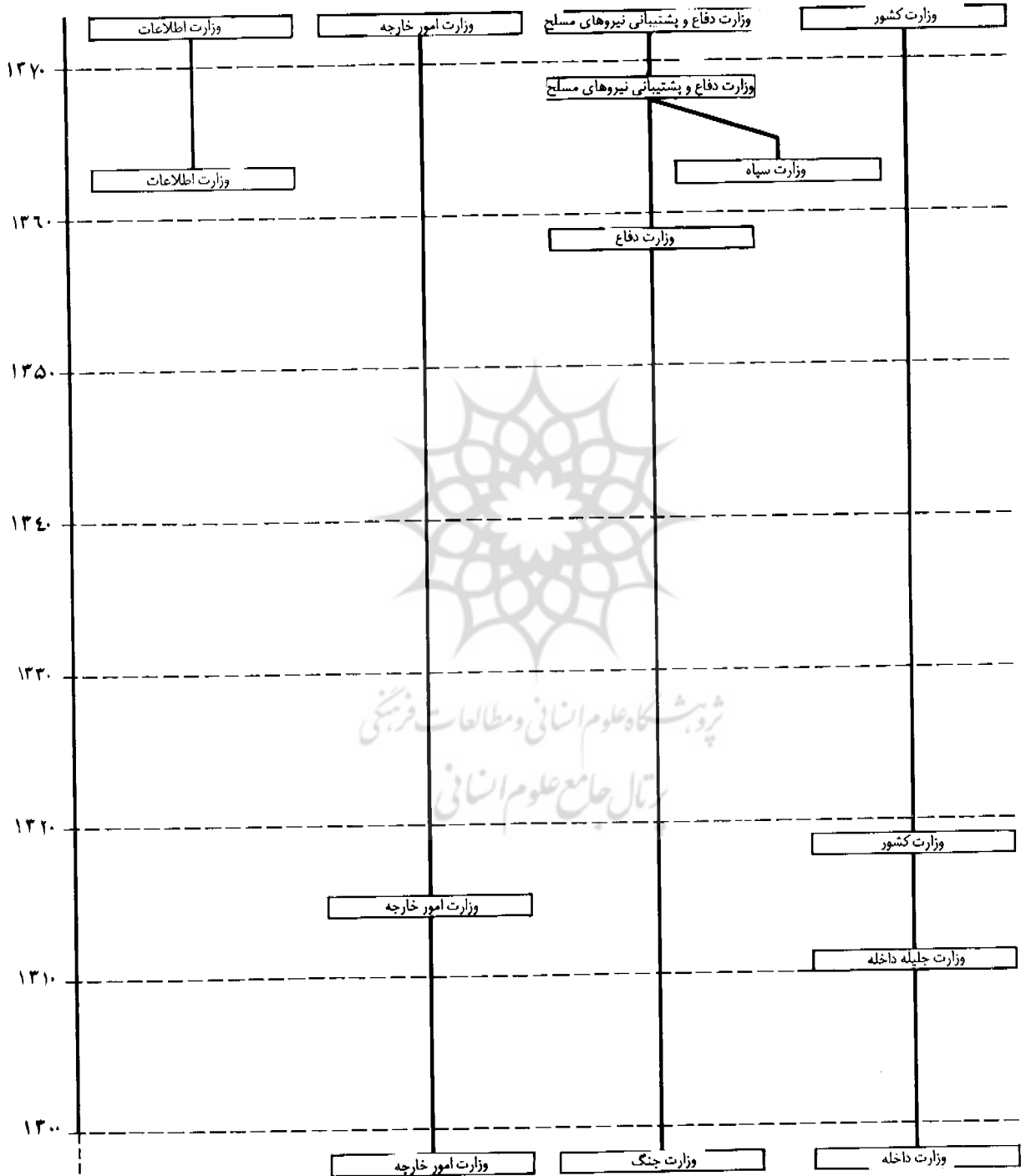
مؤدار شماره (۱۰) سیرتطور بخش کشاورزی

نمودار شماره (۱۱) سیر تحول بخش اجتماعی

نمودار شماره (۱۲) سیر تحول بخش سیاسی دفاعی

مؤدار شماره (۱۳) سیر تطور بخش آموزشی، فرهنگی

